

היתה יהודא לקדשו*

אליקים שמשוביץ

שבועות מספר לפני מותו, ביקש מניטו לאסוף סביבו מספר תלמידים שיבואו ללמוד אצלו. היו אלו מפגשים עוצמתיים מעבר לכל דמיון. הרב דיבר בעברית. הוא בחר בנושא הקדושה, במיוחד סביב למחלוקת הרמב"ן והרמב"ם על הפסוק בתחילת פרשת קדושים (ויקרא יט, ב): קדושים תהיו כי קדוש אני ה' אלהיכם.

הרבה פעמים הזכיר מניטו את דברי הרב צבי יהודה זצ"ל שהתורה מדברת בלשון עתיד כהבטחה לכלל שהפריקט, שהתכנית האלקית, סופה להצליח סוף כל סוף יצליח, ובלשון ציווי לפרט. משמע, שהצו אינו מתייחס כל כך להיבט של המעשים הפרטיים בתור שכאלו, אלא לאופן שדרכם כל אחד מתחבר לכלל ישראל.

והשאלה היא דווקא האם יכולה הקדושה להיות נתפסת כמצוה בפני עצמה ככל המצות המעשיות שיש להן תחום מיוחד ומדויק? האם איננה מהווה את עצם מהות מחשבת הבורא עבור עולמו?

אי אפשר, מכמה סיבות, להביא לכאן את תוכנו של הלימוד וגם אי אפשר לתמצת אותו. אבל, מעצם בחירתו של מניטו לעסוק בנושא זה, גם אי אפשר שלא להתייחס לבעיות שהוא מעלה. השבת היתה נקודת העוגן לראשיתם של הדברים. בספר בראשית (ב, ב-ג) התורה מציינת:

וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל מְלַאכְתּוֹ
אֲשֶׁר עָשָׂה: וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ כִּי בּו שָׁבַת מִכָּל מְלַאכְתּוֹ
אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת:

היום השביעי של מעשה בראשית, שבת ה', הוא העידן של ההיסטוריה האנושית. בכדי שהיסטוריה זו תוכל להתחיל, הוא ית' צריך להסתיר את עצמו, להכנס לשבת. כשהתורה אומרת שהוא ית' קידש את העולם היא מבטאת את פרישותו מן העולם. האם הקדושה, שמשמעה פרישות ונבדלות, איננה משום כך כבדידות ודומייה של עולם מקולל כי חסרה בו נוכחותו של האל? האם הקדושה איננה, אם כן, מצב האבלות של הנברא בגלות מקרבת אלהיו?

אכן, זה מה שהיה קורה אילו לא בירך הקב"ה את העולם לפני שקידש אותו. הברכה, היא רשימו של שכינתו של האל בעולמו. תודות לברכה, העולם אינו סתם טבע, איננו מצטמצם למבנים הבלתי פרסונליים המנהלים לכאורה את תפקודו. אבל למה נדרשה התורה לומר זאת במפורש? לומר קודם כל "וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי" ורק אחר כך "וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ"? האם אין זאת מפני שעל אף הברכה המקדימה עדיין קיימת האפשרות שהעולם כמות שהוא יהיה נתפס כמקולל? ישנו אם כן צורך לדעת שאין זה כך. הברכה אינה שייכת לעולם הטבע. אבל, יחד עם זאת, שפע הברכה בעולם הוא כל כך גדול שהוא מסתיר את העובדה שמדובר בתוספת הויה בְּהוֹנְתּוֹ.

* חתימת מאמר "הוא היה אומר..." המוקדש למשנתו של הרב יהודא ליאון אשכנזי (מניטו) זצ"ל, פורסם (בצרפתית) בספרו של מישל קוזינסקי "עברי ממוצא יהודי".
¹ כמין עקבות...

אחד הכינויים שאנו משתמשים בו בקביעות לדבר עליו ית', הוא הקדוש ברוך הוא. זאת אומרת שהקדוש הוא בעצמו הברוך, דהיינו מקור הברכות. וזה מגלה את כוונתו העמוקה של הבורא ביחס לבריאתו. המדרש (בראשית רבה יא, י) כבר אמר שהוא שבת בתור בורא אבל לא מבחינת היותו משגיח על עולמו.² האוטונומיה של הבריאה מובטחת מיד כשחוקות הטבע. האדם אינו יכול לפעול אלא בעולם שמתגלה כלפיו בסופיות נמדדת. נוכחותו של האל כבורא מבטלת את חירותו הפיסית של העולם כי היא מבטלת את יכולתו של האל לפעול.³ נוכחותו של האל כמשגיח על ההיסטוריה⁴ האנושית מייסדת את חירותו המוסרית של האדם ע"י המצוה. אכן, רק מי שיכול לא לציית לפקודה – לסרב פקודה – יכול להיות מצוה.⁵ האדם הוא נברא שיכול להשיב לה'. הוא ברוך, זאת אומרת פורה, כי תפקידו הוא להוליד את מי שהוא ית' מצפה לו.

אות ב' שהיא האות הראשונה בתורה היא מחד רמז לברכה ומאידך, שמה ביי"ת, כפשוטו. בהיותה האות השניה באלף בית, היא גם רומזת לשניות. שניות זו מבטאת את האלטרנטיבה המוצעת לאדם בפסוק **קְדוּשִׁים תִּהְיוּ**. הפסוק אומר בקיצור נמרץ את אשר הוא ית' מעדיף. העולם כבית יכול להיות או בית עבדים או בית ה'. במצב הראשון האדם הוא עבד, משועבד לעבדות. במצב השני הוא חופשי כי הוא קרוא לעבודה – עבודת הקודש. במצב הראשון הוא משועבד לרצונו השרירותי של רבו, במצב השני הוא משרת את מחשבת הבריאה, את הפרויקט של הבורא עבור ההיסטוריה של האדם.⁶

במשך ששת ימי המעשה, הבורא הכין את העולם בכדי שיהיה מתאים למושבו של האדם. במשך הזמן של ההסתוריה שהוא שבתו של ה', האדם בונה את בית המקדש⁷, הבית שיהיה מקום שכינתו ית' בעולמו של האדם. וגם מקום שכינתו של האדם בנוכחות אלהיו. קדושת הזמן וקדושת המרחב הן הקואורדינטות של המפגש של הנברא עם הבורא, קודש הקודשים לא רק במובן של הסופרלטיב (המופלג) של הכי קדוש שיש, אלא סופרלטיב (גם כאן) של הקדושה מפני שנפגשות בו קדושתו של ה' והאדם שנהיה קדוש כמו ששיר השירים הוא השיר המיוחד אשר משולבים בו השיר שלו לאהובתו והשיר שלה לאהובה.⁸

בקודש הקדשים נפגשים קדושת המקום, קדושת הזמן וקדושת האדם – עולם, שנה ונפש – אם מקור כל קדושה אפשרית: **וְהָרַסְתִּי עֲשׂוֹן כְּלֹ מִפְּנֵי אֲשֶׁר יֵרֵד עָלָיו יְיָ בְּאֵשׁ וַיַּעַל עֲשָׂנוּ כְּעֶשֶׂן הַכִּבְשָׁן**.

² רבי פנחס בשם רבי הושעיא אמר אע"ג דאת דאת אמר "כי בו שבת מכל מלאכתו", ממלאכת עולמו שבת, ולא שבת לא ממלאכת הרשעים ולא ממלאכת הצדיקים וכו'.

³ ראה "שבת ה'", הרצאתו של מניטו בכנס ה-14 של האינטלקטואלים היהודים דוברי צרפתית: "בכדי שתבוסס חרותו של האדם, היה צריך שהאל יסתתר."

⁴ כך היה מרן הרב קוק זצ"ל כותב בכדי לבטא את פעולתה של ההסטוריה כמגלית את כוונתו העמוקה של רצונו של הבורא.

⁵ ועי' קידושין לא ע"א על גדול מצווה ועושה ממי שאינו מצוה ועושה.

⁶ ראה מאמרו של מניטו בתרגום מס' 5, נובמבר 1955, טבע, חברה וחרות.

⁷ "זהו הנסיון שהתורה מגדירה לנו כמשמעותה של ההסתוריה האנושית, ובאופן מיוחד במאמץ לבנות את המשכן, הכנת מקום בעולם שבו האל והאדם יוכלו להיות בצוותא; זהו הבית שהתנ"ך קורא לו בית המקדש, "בית של קדושה". מאמר שבת ה' עמ' 64-65. ובהמשך בעמוד 66 "זמנה של ההסתוריה הוא אם כן הזמן של הכנתו של העולם בכדי שיוכל להפוך להיות הבית של הקדושה".

⁸ שיר השירים שהרבה נוהגים לקרוא דוקא בערב שבת. וראה ביאור הגר"א על שיר השירים "ישקני מנשיקות פיהו", נשיקות פיו יחד עם נשיקות פיה.